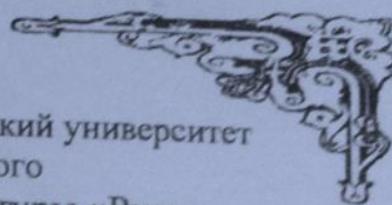

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского
Винницкое общество русской культуры «Русь»

Современные тенденции развития и взаимодействия языков

Материалы
межвузовской научно-практической конференции,
посвященной Дню славянской письменности

23-24 мая 2000 г.

Винница – 2000

Ю. Л. Старовойт

Вінницький державний технічний університет

Функціональна типологія співвідношення української та російської мов

Вивчати співвідношення двох і більше мов на спільній території та у спільному соціальному середовищі можна у різних аспектах. Один з них, приміром, полягає у дослідженні мовної інтерференції на прикладі двомовності письменника і являє собою спробу представити зразки мотивованого проникнення іншомовних елементів в ідіолект. Інший аспект – вплив такого паралельного співіснування на саму систему мови, причому україністика тут може бути представлена інших прикладами впливу російської та мов багатьох народів, серед яких живуть етнічні українці [4].

Одразу слід зазначити, що вплив на українську мову російської у зв'язку з їх генетичною та типологічною близькістю суттєво відрізняється від впливу, наприклад, російської на грузинську. І якщо на рівні ідіолекту такі відмінності будуть носити лише кількісний характер, то в плані мовної системи вплив на українську суттєво проявляється на якісному рівні.

Проблема ускладнюється тим, що співіснування української та російської мов на спільній території супроводжувалося не тільки взаємопроникненням та взаємозбагаченням, але й функціональною боротьбою між ними як на рівні звичайного вживання серед пересічних носіїв, так і на високому державному рівні, що нерідко набувало трагічних форм. І тут, на наш погляд, назріває потреба дати типологічну оцінку результатам співіснування цих двох мов на території України, щоб отримати основу подальшої мовної політики в незалежній державі.

Коли йдеться про мовний конфлікт на спільній території (а двомовність – це завжди мовний конфлікт), перш за все слід спробувати розглянути проблему в категоріях, суперстрату, субстрату та адстрату. Як відомо, під субстратом прийнято розуміти залишки мовних елементів корінного населення в мові чужинців, яка стала переможцем в результаті широкого етнічного змішування та асиміляції через стадію двомовності. Суперстрат – це вплив мови – інтервента, що не асимілювала місцевої, однак мала деякий вплив на фонетичну чи граматичну системи. Термін адстрат був запропонований М. Бартолі [3] для позначення процесів в системі мови, які виникли в результаті впливу на неї з боку іншої в умовах тривалого їх співіснування, що не привело до асиміляції однією мовою іншої. Слід зазначити, що у всіх трьох випадках розглядаються лише явища мови, що

пов'язані з самою її системою. Лексичні запозичення тут, як правило, не беруться до уваги.

Оскільки українська і російська мови продовжують активно співіснувати, розглядати проблему у світлі перших двох термінів не доводиться. А от щодо адстратних явищ, то їх прошарок широко проступає не лише в діалектних та жаргонних підсистемах української мови, а й в офіційному мовленні. І це вимагає як окремих досліджень, так і кропіткої роботи в галузі практичної стилістики, що зазвичай супроводжує стан двомовності.

Однак особливість нашої двомовності полягає в тому, що функціональний розподіл переважання російської чи української часто пов'язаний із стилістичними критеріями: "високий – низький", "урочистий – повсякденний", "доцільний – недоцільний" і подібними. Двомовність такого характеру, що відзначається стилістичною мотивацією, прийнято позначати терміном диглосія, який з грецької якраз і перекладається як "двомовність".

І хоч таке співвідношення наших двох мов складалося тривалий час, воно не набуло остаточної кристалізації, за якою зазвичай слідує відмирання однієї з них як "зайвого" стилю (прикладом тут можуть послужити витіснення кафаревуси димотикою в Греції чи старослов'янської сучасною російською в Росії). Акценти стилістичного співвідношення української та російської мов змінюються і сьогодні. Так, наприклад, критерій урочистості все більше надається українській мові, тоді як ще років п'ятнадцять тому це було притаманно переважно російській.

Література

1. Васильчук Г.М. Деякі питання українізації державного апарату України (1923-1924 рр.) – Вісник Київського Університету: Іст.-філол. науки. - 1992. - Вип. 5.
2. Матвеева Н.П. Влияние двуязычия на русские произведения Т.Г. Шевченко. – Рус. языкознание, 1986. - Вып. 12.
3. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. - с.136.
4. Чемес В.Ф. Функціонування української мови за кордоном. – Українська мова і сучасність: Зб. наук. праць. - К: НМК ВО, 1991.

Н.В.Сурайкина

Винницкий государственный педагогический университет

Мифопоэтический аспект семантики слова

Язык как хранитель информации отражает первый опыт освоения человеком окружающей действительности в причудливой форме мифа. Термин "миф" здесь понимается в узком специальном значении - "первобытное коллективное наглядно-образное представление о мире с

Содержание

Развитие и взаимодействие языков

Артикуца Н. В. Про найважливіші аспекти мовної підготовки майбутніх юристів	3
Барыш И.Л. Научный дискурс и модель субъектно-адресатных отношений (межъязыковой аспект)	9
Белинская О.Е., Папина А.Ф. Актуализация коммуникативно значимых элементов текста (на материале русской и украинской поэзии)	16
Борох Л.И., Дениsik Л.Н. Оттопонимическое образование адъективов в русском языке первой половины XVIII в.	22
Боюн А.М. Лексико-семантическая парадигма наименований жидких веществ растительного происхождения	26
Вуколова В.А. Поэтическое этимологизирование как специфический прием перевода сказки Л. Кэрролла «Приключения Алисы в Стране Чудес» на русский язык	28
Григораш А.М. Индивидуально-авторская интерпретация фразеологических единиц с изменением их семантики (на материале русскоязычной прессы Украины 90-х годов)	32
Зайчук Н.А. Антропонимы в русских народных загадках	38
Иванова Л.П. Некоторые особенности словообразования в романе «Евгений Онегин» как отражение реформаторской деятельности А.С. Пушкина в области норм русского языка	42
Карпенко У. А. Итальянский компонент в языковой картине мира А.С. Пушкина	46
Кутовая Т.И. Сопоставление русского переселенческого говора с Борсков Винницкой области с диалектом исконной территории	48
Лесь В.С. Основные источники происхождения терминологии и ее стилистическое использование в русской поэзии	52
Ріднева Л.Ю. Явище полісемії у народній медичній лексиці російської та української мов	55
Старовойт Ю.Л. Функціональна типологія співвідношення української та російської мов	61
Сурайкина Н.В. Мифопоэтический аспект семантики слова	62
Таратута С.Л. К вопросу о функциях сравнений в поэтической речи	65